

Шульга Ю. О.,
старший лаборант кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

Д. Б. Сергєєва, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 343.977

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ПРОНИКНЕННЯМ У ЖИТЛО

Розвиток криміналістики як науки зумовлює виникнення принципово нових наукових знань, методів і технічних засобів та їх широкого використання на практиці для доказування в кримінальному процесі, зокрема в ході розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. У зв'язку з цим, автором статті досліджено проблемні питання залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло.

Метою цієї статті є виявлення проблемних питань та особливостей залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, та викладення пропозицій щодо їх вирішення.

Розглянуто тактико-організаційні питання, що виникають у слідчого при залученні спеціаліста в ході розслідування.

Досліджено теорію та практику залучення спеціаліста при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. Сформульовано на цій основі науково-практичні рекомендації щодо використання спеціальних знань у процесі розслідування..

Запропоновано алгоритм дій слідчого та спеціаліста на початковому етапі розслідування цього злочину.

Зазначено, що на сьогодні у діючому законодавстві немає чіткого визначення поняття спеціальних знань. У деяких нормативних документах поняття спеціальних знань використовується при регламентації умов проведення певних видів експертних досліджень, де є необхідність у застосуванні вузькопрофесійних фахових знань. Як наслідок, виникає дискусія щодо визначення даного поняття у наукових колах.

Доведено, що ефективно розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, неможливе без участі спеціалістів. Враховуючи специфіку вчинення розбоїв із проникненням у житло, зроблено висновок, що на початковому етапі розслідування даного злочину існує

необхідність у залученні спеціалістів різних профілів, а саме техніко-криміналістичного забезпечення, балістичного, хімічного, біологічного, судово-медичного та ін.

Ключові слова: розбої, проникнення у житло, початковий етап розслідування, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, спеціальні знання, спеціаліст.

Здійснення кримінального судочинства передбачає необхідність використання спеціальних знань обізнаних осіб. Розуміння обізнаних осіб (обізнаних людей) було надано в Статуті кримінального судочинства 1864 р. У статті 325 Статуту зазначено, що обізнані люди запрошуються у тих випадках, коли для такого розуміння обставин, що зустрічається у справі, необхідні спеціальні відомості або досвід у науці, мистецтві, ремеслі, промислі чи якому-небудь занятті. Стаття 326 Статуту визначає, що як обізнані люди можуть бути запрошені лікарі, фармацевти, професори, вчителі, техніки, художники, ремісники, скарбники та особи, які тривалими заняттями в межах якої-небудь служби або частини набули особливої досвідченості¹.

Особливе місце серед суб'єктів протидії злочинності належить фахівцям, які володіють спеціальними знаннями. Вивчення практики використання спеціальних знань під час розслідування злочинів свідчить про їх важливе значення в одержанні доказів у кримінальному провадженні і все більш широке їх застосування учасниками процесу².

Відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок³.

Проблемні питання, пов'язані із залученням спеціаліста на початковому

етапі розслідування злочинів і, зокрема розслідування розбоїв, досліджували такі вітчизняні науковці, як В. П. Бахін, В. В. Бірюкова, О. В. Бишевець, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, В. О. Коновалова, П. Ю. Кравчук, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, Д. Б. Сергєєва, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько та ін.

Метою цієї статті є виявлення особливостей залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, та викладення пропозицій щодо їх вирішення.

Слід зазначити, що спеціальними слід вважати знання, вміння та навички у певній галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, набуті суб'єктом у процесі його практичної діяльності, шляхом спеціальної підготовки чи професійного досвіду.

Практично спеціаліст може залучатися до участі в будь-якій слідчій дії, за виключенням допиту дорослих осіб, які не страждають якими-небудь функціональними дефектами органів почуттів, мовлення чи психіки і які дають показання на мові кримінального провадження. В інших випадках і при допиті може брати участь спеціаліст: педагог, психолог, психіатр, особа, яка розуміє знаки глухонімих, та ін. Участь спеціаліста в таких слідчих діях, як очна ставка, обшук, слідчий експеримент, дозволяє своєчасно отримати роз'яснення по: виникаючим спірним питанням, що потребують професійних знань; правильній характеристиці тих чи інших дій злочинця (злочинців), його психологічних особли-

¹ В Шепітько, В Журавель, Г Авдєєва та ін, Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції (2017) Апостіль 118.

² В Юсупов, 'Спеціальні і криміналістичні знання у кримінальному провадженні: питання співвідношення' (2014) 59 Криміналістика і судебная експертиза 47.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> дата звернення 21.01.2018.

востей; визначенню властивостей виявлених предметів. Сприяння спеціаліста може полягати у провадженні відеозапису і фотозйомки, в роботі з мікрооб'єктами і запаховими слідами, у сприянні при складанні планів і схем місця події тощо¹.

Залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, є однією із процесуальних форм використання спеціальних знань в ході розслідування даного злочину, тобто спеціаліст залучається до проведення процесуальних дій для надання безпосередньої технічної допомоги, а саме: фотографування, складення схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду².

Наприклад, в якості спеціаліста залучається психолог, педагог або лікар для проведення допиту неповнолітньої особи, яка ймовірно вчинила розбій, під час виявлення у потерпілого чи підозрюваного тілесних ушкоджень обов'язково залучається судово-медичний експерт, що також має процесуальний статус спеціаліста, під час огляду місця події – інспектор-криміналіст, працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, кінолог із службовим собакою, біологи, хіміки, трасологи та ін.

Варто зазначити, що спеціаліст не є суб'єктом доказування. В його компетенції сприяти роботі з доказами, зауважувати на окремих обставинах і надавати пояснення щодо спеціальних питань, що виникають в ході розслідування. Під час надання таких пояснень і консультацій, спеціаліст не повинен виходити за межі своєї компетенції.

Консультації осіб, які володіють спеціальними знаннями, традиційно

реалізуються під час розслідування злочинів, але дана форма використання спеціальних знань визнавалася непроцесуальною, а її результати не знаходили відображення в матеріалах кримінального провадження. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України використання спеціальних знань у формі отримання консультацій та пояснень спеціаліста набуло законодавчого закріплення. Відповідно до ст. 71 КПК України спеціаліст у кримінальному провадженні виконує дві допоміжні функції: перша пов'язана із наданням безпосередньої технічної допомоги із збирання (формування) доказів, друга – у наданні «консультацій з питань, що потребують спеціальних знань і навичок»³.

Окремого розгляду вимагає проблема надання спеціалістом пояснень з питань права. Аналіз чинного процесуального закону, слідчої та судової практики свідчить про допустимість отримання від спеціаліста пояснень з правових питань, в тому числі тих, якими зобов'язані володіти професійні учасники процесу. Вказана можливість обґрунтовується наступним.

По-перше, спеціаліст є суб'єктом процесу, який самостійно формує докази. Будь-яка дія спеціаліста не призводить до появи доказів, що безпосередньо виходять від нього. Ні усні, ні письмові роз'яснення спеціаліста не відносяться до джерел доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України). Усні пояснення спеціаліста не містять докази у кримінальному провадженні. Не є джерелами доказів – документами – також письмові пояснення спеціаліста як додатки до протоколів (ч. 2 ст. 99 КПК України). Як відомо, в протоколі, а також у додатках повинні фіксуватися наочні, очевидні дані, які сприймали всі учасники слідчої (розшукової) дії. Таким же вимогам відповідає додаток, оформлений спеціалістом (ч. 2 ст. 105 КПК України).

¹ Т Аверьянова, Р Белкин, Ю Корухов и др., Криминалистика (Норма 2007) 385.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> дата звернення 21.01.2018.

³ М Щербаківський, 'Консультаційна функція спеціаліста у кримінальному провадженні' (2017) 62 Криміналістика і судова експертиза 43.

В ньому немає місця висновкам за результатами попередніх досліджень, а можуть бути надані, як вказувалось вище, рекомендації про подальші дослідження.

По-друге, на відміну від експерта, якому заборонено законом з'ясувати питання права (ст. 242 КПК України), щодо спеціаліста такої заборони не існує.

По-третє, чинним КПК України передбачено можливість надання правової допомоги професіональним учасникам кримінального провадження¹.

Відповідно до ч. 4 ст. 71 КПК України спеціаліст має право: 1) ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду; 2) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням; 3) звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів; 4) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження; 5) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження; 6) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Спеціаліст зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідне технічне обладнання, пристрої та прилади; 2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених питань; 3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків; 4) заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин.

Враховуючи специфіку вчинення розбоїв із проникненням у житло, слід вказати, що на початковому етапі розслідування даного злочину існує необхідність у залученні спеціалістів різних профілів, а саме техніко-криміналістичного забезпечення, балістичного, хімічного, біологічного, судово-медичного та ін.

Для участі в слідчих (розшукових) діях можуть бути залучені вибухотехнічні та криміналістичні лабораторії Національної поліції України, а також криміналістичні, автотехнічні, вибухотехнічні чи пожежотехнічні пересувні лабораторії Експертної служби МВС України.

Залучення пересувної лабораторії Експертної служби МВС України регламентовано Інструкцією про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженою Наказом МВС № 1339 від 03 листопада 2015 р. «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».

Особлива необхідність у залученні інспекторів-криміналістів і працівників Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, виникає при огляді місця події, що, як правило, проводиться до внесення відомостей в ЄРДР, оскільки потрібно виявити, зафіксувати та вилучити сліди вчинення злочину, що залишилися на місці вчинення розбоїв.

Так, у більшості випадків, на огляді місця події, де вчинено розбої із проникненням у житло, залучається інспектор-криміналіст Національної поліції

¹ М Щербаківський, 'Консультаційна функція спеціаліста у кримінальному провадженні' (2017) 62 Криміналістика і судова експертиза 47.

Україні і діє за вказівкою слідчого, несе особисту відповідальність за повноту і вірність використання всіх техніко-криміналістичних засобів, які є в його розпорядженні й призначені для виявлення, фіксації та вилучення слідової інформації.

Дії спеціаліста, пов'язані з виявленням, фіксацією та вилученням слідів, здійснюються за правилами застосування криміналістичної техніки відповідно до тактики огляду місця події, методики розслідування розбоїв.

Під час огляду місця вчинених розбоїв із проникненням у житло спеціаліст повинен виявити та вилучити сліди рук; сліди рукавичок; сліди взуття; сліди тканини; сліди злому, розрізу, термічної різки, вибуху; об'єкти, супутні злому; сліди автотранспортних засобів; сліди вогнепальної і холодної зброї; текстильні волокна, інші мікрооб'єкти; сліди крові, слини, поту й інших виділень; волосся; запах; об'єкти ґрунтового, рослинного і тваринного походження; зразки матеріалів і речовин, які могли залишитися на тілі й одязі злочинця; знаряддя злому та інші знаряддя злочину; гудзики, недопалки; речі, що належать злочинцеві; предмети, які використані як кляп; шматки лейкопластиру й інших липких матеріалів; мотузки і вузли на них; маски, панчохи й інші предмети, що, як правило, надягають на голову; характерний запах злочинців, дані про зовнішні ознаки знарядь злочину.

На нашу думку, спеціаліст повинен:

- надавати пропозиції щодо визначення меж огляду місця події та огороження місця події огорожувальною стрічкою;

- повідомляти слідчого про необхідність звільнити приміщення чи місце вчинення злочину від сторонніх осіб, у тому числі й співробітників поліції, які не пов'язані з оглядом місця події;

- проводити орієнтуюче, оглядове, вузлове фотографування місця вчинення розбоїв;

- при використанні службово-розшукового собаки, проконсультувати інспек-

тора-кінолога про те, як забезпечити збереження наявних і виявлених ним слідів, зафіксувати напрямок відпрацювання слідів собакою;

- перед початком огляду місця події отримати (якщо є така можливість) від потерпілих докладну інформацію про подію, що відбулася: про кількість нападаючих, наявності у них на руках рукавичок, а на обличчях – масок, застосованій зброї, спосіб проникнення до приміщення, шляхах приходу і відходу злочинців, діях, проведених ними на місці події, викрадених речах. Надати допомогу у фіксації отриманих відомостей на диктофон;

- якщо потерпілому нанесено тілесні ушкодження і він доставлений до лікарні, зазначені дані слід оперативно отримати з дозволу лікарів. По можливості, необхідно провести детальне фотографування тілесних ушкоджень – до накладення швів, пов'язок або проведення операції.

Огляд місця події рекомендується проводити за участю потерпілих або очевидців злочину, пояснення яких дозволять з'ясувати механізм подій, що відбулися, цілеспрямовано здійснювати пошук слідів і речових доказів. Проте, слід утримуватися від висловів в їх присутності щодо виявлених обставин, що особливо важливо при висуненні версії про інсценування розбоїв, вчинених із проникненням у житло. З урахуванням наявних свідчень визначити межі огляду місця події, встановити шляхи приходу і відходу злочинців;

- оглянути прилеглу до приміщення територію з метою відшукування слідів взуття, слідів панчіх або шкарпеток, які відобразилися в них, слідів транспортних засобів, недопалків, сірників, крові, знарядь злочину. Встановивши найбільш вірогідні шляхи приходу і відходу злочинців, провести пошук текстильних волокон на гілках, огорожах й інших перешкодах, зафіксувати і вилучити мікрооб'єкти, які містяться у слідах взуття, джерело походження яких знаходиться

в приміщенні; здійснити пошук знарядь злочину, викрадених речей, викинутих масок, рукавичок, вірьовок, а також об'єктів, які потерпілий може упізнати як належні злочинцеві;

– визначити або уточнити місце проникнення злочинців у житло, провести детальний його огляд, зафіксувати сліди зламу, встановити спосіб проникнення, знайти текстильні волокна й інші мікрооб'єкти, сліди рук, рукавичок, волосся, сліди крові, слини, об'єкти ґрунтового і рослинного походження, гудзики, вилучити зразки речовин, які могли залишитися на одязі злочинця.

Перед початком огляду приміщення з'ясувати, які зміни в обстановку місця події внесли медичні працівники, особи, що виявили подію, потерпілі, працівники поліції та інші, а також які сліди і речові докази вже виявлені.

Детальний огляд місця вчинення розбоїв із проникненням у житло слід починати з вивчення поверхні підлоги – відшукати сліди взуття, мікрооб'єктів, крові, недопалки, сірники. Якщо виявлені сліди взуття, порівняти їх із взуттям потерпілих і осіб, які перебували на місці події. Уточнити у потерпілого ознаки взуття злочинця (наприклад, якщо він був у чоботях, то слід шукати відповідні сліди);

– провести оглядове, вузлове і детальне фотографування приміщень. Зафіксувати сліди нападу і самооборони, сфотографувати плями крові, місце знаходження потерпілого у момент нападу, інші виявлені сліди і речові докази.

Плануючи і проводячи детальний огляд місця події, використовувати свідчення потерпілого про дії злочинця в приміщенні. Уточнити, чи був злочинець у рукавичках, чи знімав їх і в який момент. Провести пошук слідів рук, рукавичок, тканини, текстильних волокон й інших мікрооб'єктів, слідів слини, недопалків, волосся; визначити об'єкти для збору запаху тощо.

Якщо нападаючі застосовували вогнепальну зброю, відшукати кулі, гільзи

й інші сліди пострілу. Розпитати потерпілого про те, як виглядала зброя, запланувати пред'явлення йому зразків вогнепальної зброї з колекції експертного підрозділу.

Якщо злочинець застосовував холодну зброю, зафіксувати пошкодження на одязі потерпілого, одяг вилучити. Виявити сліди холодної зброї на предметах обстановки місця події. Отримати дані про його зовнішній вигляд, при необхідності запланувати демонстрацію потерпілому відповідних зразків або довідкових каталогів.

Якщо потерпілого зв'язували, зафіксувати ознаки, що характеризують вид мотузка і вузлів, що є на ньому. Оглянути мотузку з метою пошуку мікрооб'єктів. Визначити його приналежність і вилучити, не порушуючи цілісності вузлів.

Якщо злочинці використовували кляп, лейкопластир, клейку стрічку для того, щоб закрити рот потерпілому, знайти ці предмети, оглянути їх на предмет наявності мікрооб'єктів, сфотографувати і вилучити;

– встановити ознаки боротьби між нападаючим і потерпілим, факт їх контактної взаємодії, забезпечити вилучення верхнього одягу потерпілого, обклеїти його руки липкою плівкою, вилучити піднігтьовий вміст. Уточнити у потерпілого, які пошкодження на тілі й одязі злочинця утворилися при нападі, їх локалізацію. Зафіксувати і вилучити сліди крові. Визначити, які речовини, мікрооб'єкти могли залишитися на тілі, одязі, взутті злочинця, знаряддях злочину, на унесених (викрадених) предметах; вилучити відповідні зразки. Уточнити перелік викраденого, вид знаряддя злочину, наявність масок, вид взуття і малянок подошви; з урахуванням цих даних організувати прочісування прилеглої території, провести пошук вказаних та інших об'єктів, які мають значення для розслідування злочину. Отримати від потерпілого відомості про наявність на місці події предметів, які належать злочинцеві. Оглянути їх на предмет на-

явності слідів рук, мікрооб'єктів, герметично упакувати або забезпечити збір запахових слідів (за допомогою адсорбенту).

У процесі огляду місця події відпрацювати версію про інсценування злочину. Відомі випадки, коли розбої, вчинені із проникненням у житло, інсценуються з метою приховання розтрата, привласнення грошових коштів або іншого злочину. Для викриття неправдивої заяви необхідно відшукати і зафіксувати негативні обставини. До них відносяться: ознаки зламу зсередини, відсутність слідів там, де вони повинні бути (якщо, наприклад, лише створена видимість того, що злочинці проникли через вікно, то будуть відсутні сліди взуття під вікном, сліди рук і рукавичок на рамі, текстильні волокна в отворі інше); наявність на переміщених об'єктах слідів рук заявника і відсутність інших слідів; ознаки, які свідчать про те, що викрадене неможливо винести при обставинах, указаних заявником; неможливість проникнути в наявний отвір у вікні; цілісність пилового шару і павутини у місці проникнення; зайве безладдя в приміщенні, яке не відповідає характеру злочину; невідповідність у характері зв'язування потерпілого (міг зв'язати себе сам); відсутність слідів випорожнення природних потреб при тривалому знаходженні потерпілого у зв'язаному стані; характер легких пошкоджень на тілі потерпілого – можливість їх спричинення власною рукою; невідповідність свідчень, отриманих до огляду місця події, характеру обстановки і свідченням, отриманим пізніше інше.

Також, на нашу думку, необхідно у потерпілого з'ясувати додаткові відомості про злочинця: його одяг і взуття, зовнішність, особливості мови (дослівно записати всі вимовлені ним слова), звички (спльовувати на підлогу, насвистувати тощо), ходу, його запах, наявності характерних забруднень на одязі, руках та ін.

1. Якщо виявлені сліди рук, забезпечити отримання зразків шляхом отримання

мання контрольного відтиску рук всіх осіб, що проживають у квартирі. Провести порівняльне дослідження.

2. Надати допомогу слідчому в складанні протоколу огляду місця події, упаковці слідів і речових доказів.

3. Надати допомогу працівникам кримінального розшуку в організації складання суб'єктивного портрета злочинця.

4. Провести попереднє дослідження виявлених слідів і речових доказів. Виробити рекомендації для розшуку злочинця по гарячих слідах, а також пропозиції для висунення версій і складання плану розслідування.

Варто звернути особливу увагу на те, що розслідування та розкриття розбоїв, вчинених із проникненням у житло, необхідно здійснювати в максимально короткий строк, оскільки існує тенденція до зростання кількості вчинених розбоїв. Досягненню цієї мети сприяє оперативна перевірка слідової інформації, що вилучається під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, по відповідним криміналістичним облікам. Водночас ефективність функціонування криміналістичних обліків є явно недостатньою, оскільки в 2017 році проведено 51,7 тис. перевірок за криміналістичними обліками, що на 11% менше, ніж у 2016 році, з яких лише 7,4 тис. виявилися результативними, що на 25,6% менше, ніж торік.

У цьому контексті доцільно зазначити, що відповідно до Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС, затвердженої наказом МВС від 10 вересня 2009 р. № 390, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 15 жовтня 2009 року за № 963/16979, криміналістичні обліки функціонують на базі науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС.

Однак, у Положенні про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженому наказом МВС від 03 листопада 2015 р. № 1343, зареєстрованому у Міністерстві юстиції Укра-

їни 06 листопада 2015 р. за № 1390/27835, функція ведення криміналістичних обліків у Експертній службі МВС відсутня.

Водночас відповідно до ст. 26 «Формування інформаційних ресурсів поліцією» Закону України «Про Національну поліцію» на поліцію покладено завдання щодо забезпечення збирання і накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК) під час наповнення баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, відносно осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень.

Слід зазначити, що Верховною Радою України неодноразово розглядалося питання щодо законодавчого урегулювання питань здійснення дактилоскопічного обліку (проекти Законів України «Про ідентифікацію людини шляхом дактилоскопії», внесений народним депутатом України О.І. Тищенком (реєстр № 9732 від 18 січня 2012 р.) та «Про дактилоскопію», внесений народними депутатами України С.І. Синенко і М.О. Кириченком (№ 47001 від 17 червня 1999 р.). Водночас вказані законопроекти не були підтримані.

Крім того, чинними нормативними актами передбачено направлення об'єктів (їх копій, зображень) для перевірки за криміналістичними обліками тільки після проведення їх експертних досліджень, натомість, як свідчить практика, з урахуванням навантаження працівників експертних установ, з моменту вилучення слідової інформації до моменту отримання результату перевірки за криміналістичними обліками проходить значний проміжок часу, зазвичай нерідко декілька тижнів чи близько місяця, внаслідок чого втрачається можливість розкриття по «гарячих» слідах. Крім цього, у зв'язку з внесенням змін до ст.ст. 242–245 КПК України після 15 березня 2018 р. проведення експертизи буде відбуватися

лише за ухвалою слідчого судді чи суду про доручення провести експертизу, що на практиці може призвести до затягування строків призначення та отримання результатів перевірок. Варто зазначити, що відповідні зміни до ст.ст. 242–245 КПК України цілком обґрунтовано піддаються критиці окремими вітчизняними юристами¹.

Також слід звернути увагу на деякі інші проблемні питання щодо проведення перевірок слідової інформації за відповідними обліками організаційного характеру. Так, згідно із розкладом роботи підрозділів НДЕКЦ МВС України субота, неділя та святкові дні є вихідними днями. У разі, коли необхідність термінової перевірки слідів за криміналістичними обліками припадає на ці вихідні дні, втрачається час для оперативного отримання інформації та розкриття злочину по «гарячих слідах». В окремих випадках відсутність можливості здійснення термінової перевірки слідів за криміналістичними обліками призводить до вчинення нових розбоїв.

При затриманні особи за підозрою у вчиненні розбоїв нерідко виникає необхідність термінового встановлення чи підтвердження особи злочинця за допомогою дактилоскопічного обліку, адже він може не мати документів, що підтверджують особу, а також може представитися чужим ім'ям. У таких випадках працівники поліції вимушені дактилоскопіювати особу, спрямувати запит на перевірку до НДЕКЦ та чекати на відповідь, внаслідок чого може затянутися час для прийняття того чи іншого процесуального рішення. Особливо актуальною ця проблема постає перед працівниками територіальних (відокремлених) підрозділів поліції, адже перевірки проводяться за місцями розташування НДЕКЦ в обласних центрах.

Зважаючи на вищезазначене, є доцільним здійснення перевірки слідової ін-

¹ М. Погорельський, 'П'ять років чинності Кримінального процесуального кодексу України: проблемні питання' (2017) 3 Вісник кримінального судочинства 23; О. Старенький, 'Законодавчі нововведення щодо процесуального порядку провадження окремих слідчих (розшукових) дій як засобів отримання доказів у досудовому розслідуванні' (2017) 4 Вісник кримінального судочинства 86–89 та ін.

формації за криміналістичними обліками також і Національною поліцією України.

Слід також взяти до уваги і те, що для належної та якісної перевірки слідової інформації за відповідними обліками необхідно володіти спеціальними знаннями та навичками у сфері криміналістики. Згідно із ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Такими спеціалістами у сфері криміналістики в системі Національної поліції України є працівники підрозділів криміналістичного забезпечення слідчих управлінь ГУНП, більшість з яких до реформування експертної служби у 2015 році працювали у науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах при ГУМВС України, проходили відповідне навчання, мали допуски для проведення експертних досліджень, проводили експертні дослідження за різними напрямками.

Водночас 20 грудня 2017 року Конституційним Судом України відкрито конституційне провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України указаних положень Закону України «Про Національну поліцію» стосовно дозволу поліції забезпечувати збирання, накопичення біометричних даних у вигляді зразків ДНК. Зазначені проблеми щодо законодавчого урегулювання функцій правоохоронних органів щодо збору і накопичення даних про особу пов'язані з набуттям чинності для України з 01 січня 2011 р. Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних.

Крім того, не повною мірою законодавчо врегульовані питання використання

деяких персональних даних у діяльності поліції, визначені у Рекомендаціях Кабінету Міністрів Ради Європи № R(87)15 від 17 вересня 1987 р. (щодо збору та зберігання поліцією персональних даних) та № R(92)1 від 10 лютого 1992 р. (щодо використання зразків ДНК).

Враховуючи вищезазначене, ми пропонуємо створити єдину Національну базу даних ДНК, залучивши фахівців Національної поліції до перевірки слідів (об'єктів) за криміналістичними обліками, шляхом підготовки проектів нормативних актів з питань здійснення Національною поліцією функції з наповнення баз (банків) даних, визначених у пункті 7 частини першої ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» щодо забезпечення збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК) відповідно до Рекомендацій Кабінету Міністрів Ради Європи № R(87)15 від 17 вересня 1987 р. та № R(92)1 від 10 лютого 1992 р. та опрацювати питання щодо організації централізованої перевірки фахівцями поліції слідів пальців рук, вилучених під час оглядів місць подій, на першому етапі з використанням потужностей ДАКТО-2000 Департаменту інформатизації МВС України.

Проблемою сьогодення в Україні в царині криміналістики для прогресивнішого і сучасного розвитку застосування молекулярно-генетичних досліджень для ідентифікації особи злочинця та доведення причетності особи до вчинення злочинів є не створення Національної бази генетичних ознак; мала чисельність існуючих лабораторій в Україні; законодавчо неврегульоване генотипування певних категорій осіб для створення ДНК-обліку; повільне наповнення бази ДНК-профілями осіб, які підозрювались або обвинувачувались у вчиненні злочинів; не створення єдиного банку даних ДНК-аналізу¹.

¹ Є Ковалевська, 'Значення використання генотипоскопії як виду спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів' Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів: матеріали круглого столу (НАВС 2015) 37.

Проте є й противники створення баз ДНК-даних. Вони зазначають, що у такому випадку кожна людина стане потенційним підозрюваним у кожному злочині, що вчиняється в країні. Так, загальна база даних ДНК дозволить розкривати більше злочинів, але її створення загрожує громадянам втратою особистої свободи, незалежності і таємниці приватного життя¹.

Ми не можемо погодитись із такою позицією, оскільки, зважаючи на той факт, що кількість вчинених розбоїв із проникненням у житло з року в рік зростає, то ефективно їх розслідування неможливе без використання ДНК-аналізу. Сьогодні метод ДНК-аналізу дозволяє вирішити проблему ідентифікації конкретної особи навіть за мікрослідами, виявленими на місці події. Але таку інформацію необхідно зберігати належним чином і використовувати лише в інтересах запобігання злочинності.

Дослідження біоматеріалу, що вилучається під час огляду місця події при розслідуванні розбоїв, вчинених із проникненням у житло, проводяться з метою ідентифікації особи, як правило, у випадку встановлення належності біо-

матеріалу (крові, слини, сперми, волосся, органів, тканин та окремих частин тіла) конкретній особі або виключення такої належності; встановлення статевої належності біологічних слідів і об'єктів.

Наразі можливості існуючих лабораторій не задовольняють потреби МВС у розкритті та розслідуванні тяжких і резонансних злочинів. Законодавчо не врегульовано і генотипування певних категорій осіб для створення ДНК-обліку. Проблема є й повільне наповнення бази – її масив на сьогодні складається лише з 8 тис. ДНК профілів осіб, які підозрювалися або обвинувачувались у вчиненні злочинів².

Висновки. Підсумовуючи викладене, вважаємо, що залучення спеціаліста на початковому етапі розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, є однією із процесуальних форм використання спеціальних знань в ході розслідування даного злочину і має низку своїх особливостей. Враховуючи специфіку розслідування розбоїв, вчинених із проникненням у житло, такими спеціалістами, як правило, є криміналісти, кінологи із службовим собакою, біологи, хіміки, судові медики, психологи та ін.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI. База даних Законодавство України / ВР України <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 04.02.2018 (in Ukrainian).

BIBLIOGRAPHY

BOOKS

2. Averianova T, Belkyn R, Korukhov Yu, Rossynskaia E, Krymynalystyka [Criminalistics] (Norma 2007) 944 (in Russian).

3. Shepitko V, Zhuravel V, Avdieieva H, Innovatsiini zasady tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia diialnosti orhaniv kryminalnoi yustytzii [Innovative principles of technical and forensic provision of the activities of criminal justice bodies] (Apostil 2017) 238 (in Ukrainian).

ARTICLES

4. Komakha V, 'Do pytannia vidnosno problemy stvorennia informatsiinoi bazy danykh z metoiu identyfikatsii retsydyvistiv za oznakamy DNK' [On the issue of creating an information database to identify recidivists based on DNA] (2003) Informatsiine zabezpechennia protydii orhanizovanii zlochynnosti 142–150 (in Ukrainian).

¹ В Комаха, До питання відносно проблеми створення інформаційної бази даних з метою ідентифікації рецидивістів за ознаками ДНК (ФЕНІКС 2003) 46.

² Т Заграй, 'Проблеми використання даних ДНК-аналізу при розслідуванні злочинів' Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів: матеріали круглого столу (НАВС 2015) 30.

5. Shcherbakovskyi M H, 'Konsultatsiina funktsiia spetsialista u kryminalnomu provadzhenni' [Advisory function of a specialist in criminal proceedings] (2017) 62 Kryminalistyka i sudova ekspertyza 43 (in Ukrainian).
6. Yusupov V V, 'Spetsialni i kryminalistychni znannia u kryminalnomu provadzhenni: pytannia spivvidnoshennia' [Special and Forensic Knowledge in Criminal Proceedings: Relationship Issues] (2014) 59 Kryminalistyka y sudebnaia ekspertyza 47–55 (in Ukrainian).
7. Pohoretskyi M A, 'Piat rokov chynnosti Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy: problemni pytannia' [Five years of the Criminal procedural code of Ukraine: problematic issues] (2017) 3 Visnyk kryminalnoho sudochynstva 11–27 (in Ukrainian).
8. Starenkyi O S, 'Zakonodavchi novovvedennia shchodo protsesualnoho poriadku provadzhennia okremykh slidchykh (rozshukovykh) dii yak zasobiv otrymannia dokaziv u dosudovomu rozsliduvanni' [Legislative innovations concerning the procedure for the conduct of separate investigative (search) actions as means of obtaining evidence in a pre-trial investigation] (2017) 4 Visnyk kryminalnoho sudochynstva 82–93 (in Ukrainian).

THESIS

9. Kovalevska Ye V, 'Znachennia vykorystannia henotyposkopii yak vydu spetsialnykh medychnykh znan pid chas rozsliduvannia zlochyniv / Suchasni kryminalistychni ekspertyzy v rozsliduvanni zlochyniv' [Significance of use of genotyping as a kind of special medical knowledge during the investigation of crimes Modern forensic expertise in crime investigation] materialy kruhl. stolu (Nats. akad. vnutr. sprav 2015) (in Ukrainian).
10. Zagray T S, 'Problemi vikoristannya danih DNK-analizu pri rozsliduvanni zlochiniv' [Problems of DNA data analysis in crime investigation] Suchasni kriminalistichni ekspertizi v rozsliduvanni zlochiniv: materiali kruhl. Stolu (Nac. akad. vnutr. sprav 2015) (in Ukrainian).

Shulga J. Features of attracting a specialist at the initial stage of the investigation of robbery committed with the home invasion

The article researches the problematic issues of attracting a specialist at the initial stage of the investigation of robbery committed with the penetration into the house. The tactical and organizational issues that arise in the investigator during the involvement of a specialist during the investigation are considered.

The author analyzes the theory and practice of attracting a specialist for carrying out separate investigatory actions at the initial stage of investigation of robbery. The article formulates scientific-practical recommendations on the use of special knowledge in the process of investigation.

At the initial stage of the investigation of robbery, in most cases there is a need to attract specialists from different profiles, both legal and non-legal, who have special knowledge on particular issues that arise during the investigation. Such specialists, as a rule, are criminologists, cynologists with an official dog, biologists, chemists, forensic physicians, psychologists and others.

It should be noted that the current legislation also lacks a clear definition of the concept of special knowledge. In some normative documents, the concept of special knowledge is used in the regulation of the conditions for carrying out certain types of expert research, where there is a need for the application of narrow professional knowledge. As a result, there is a debate about the definition of this concept in scientific circles.

Effective investigation of robbery committed with housing penetration is impossible without the participation of specialists. Taking into account the specifics of robbery with penetration into the home, it should be noted that at the initial stage of the investigation of this crime there is a need for attracting specialists from different profiles, namely, forensic, ballistic, chemical, biological, forensic, medical and others.

Keywords: *robbery, penetration into the home, initial stage of investigation, special knowledge, specialist.*

Стаття надійшла до редакції журналу 27.02.2018.